

Türkiye'deki İşletmelerin Döngüsel Ekonomiye Geçiş Sürecinde Bankacılık Sektörünün Rolü

The Role of The Banking Sector in The Transition Process of Businesses in Turkey to The Circular Economy

Öz

Üretim faktörlerinin bitmeyecek gibi kullanımının, çevre ve iklim krizine, gelir dağılımı adaletsizliklerine sebep olmasıyla, işletmelerin doğrusal ekonomi esaslı iş yapma modellerinin sürdürülemez hale geldiği görülmüştür. Bu yüzden küresel ısınma veya iklim değişikliğinin önlenmesine çare olarak gündeme gelen döngüsel ekonomi modelinin önemi artmaya başlamıştır. Doğal olarak bu trendin dışı açık olan Türkiye ekonomisini de etkilememesi imkânsızdır. Eğer yaşanan küresel değişimler ve oluşumlar karşısında mikro ve makro ölçekte duyarsız davranılır, bu yeni ekosistem dışında kalınır ise dış piyasalarda rekabet gücünün azalması, kayıplarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Bu kapsamda çalışmada, küresel ölçekteki ve yereldeki ilgili tarafların standart ve mevzuat oluşturma; bilgilendirme çalışmaları; uygulamaları ve literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. Bu niteliksel incelemeler aracılığıyla döngüsel ekonomi kavramı açıklanarak Türkiye'deki işletmelerin döngüsel ekonomiye geçiş sürecinde bankacılık sektörünün rolü değerlendirilecektir.

Abstract

It has been observed that linear economy-based business models of enterprises have become unsustainable, as the endless use of production factors causes environmental and climate crisis, and income distribution injustices. Therefore, the importance of the circular economy model, which came to the fore as a remedy for preventing global warming or climate change, has begun to increase. Naturally, it is impossible for this trend not to affect the open Turkish economy, which is open to the outside. If the micro and macro scales are insensitive to the global changes and formations, and if we stayed out of this new ecosystem, it is inevitable to face losses and decrease in competitiveness in foreign markets. In this context, in this study the creation of standards and legislation by the relevant parties on a global and local scale; their informational work; their applications and, studies on the subject in the literature are examined. Through these qualitative studies, the concept of circular economy will be explained and the role of the banking sector in the transition process of enterprises to the circular economy in Turkey will be evaluated.

Giriş

Geleneksel doğrusal ekonomi modeliyle iş yapma şeklinin sebep olduğu iklim değişikliğinin, Covid-19 gibi salgın hastalıkların ve savaşların iktisadi hayata, gelir dağılımında adaletsizliğe, gezegene etkisi şiddetli olmaya başlamıştır. Bu olaylar sonucu küresel sistemde gündeme gelen döngüsel ekonomi şeklindeki iş yapma şekillerindeki değişimler sonucu, küresel ticarete her geçen gün artan rekabet ve karşı karşıya kalınan risk ve fırsatlar nedeniyle işletmelerin bu süreçten zarar görmemeleri adına değişikliklere gitmeleri kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla işletmelerin dönüşüme ayak uydurabilmesi için kurumsallaşma alt yapılarını oluşturmaları gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu yapıların oluşumunda temel ölçüt işletmelerin hem kendi sürekliliğini hem de iktisadi sürdürülebilirlik koşullarına göre faaliyetlerini yürütebilmelerine imkân verecek, düzenlemelere uyum sağlayacak kapasitede olmalıdır. Zira kurumsallaşmış kapasiteye sahip yapılar, çevre dâhil

Resül Yazıcı

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali
Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
resul.yazici@bilecik.edu.tr
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-7875-3331>

Article Type / Makale Türü

Research Article / Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Bankacılık Sektörü, Döngüsel Ekonomi, ESG Kriterleri, Paris Anlaşması, Sürdürülebilir Finansman

Keywords

Banking Sector, Circular Economy, ESG Criteria, Paris Agreement, Sustainable Finance

JEL Codes: F02, F18, G21

Bilgilendirme

Çalışma, 06-07 Ekim 2022 tarihleri arasında Türkiye Bankalar Birliği'nin ev sahipliğinde çevrim içi gerçekleştirilen Uluslararası Bankacılık Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Submitted: 25 / 10 / 2022

Accepted: 28 / 11 / 2022

tüm paydaşların menfaatlerini gözeterek bir üretim şekli olarak döngüsel ekonominin her seviyede içselleştirilmesini sağlayabilecek değişimleri gündeme getirmektedir.

Küresel, ulusal makro ölçekte döngüsel ekonominin içselleştirilmesini sağlayacak bir yapının oluşması, mikro ölçekteki işletmeleri şekillendirecek kurumlarla mümkün olacaktır. Bu yüzden başta ilgili sektörlerdeki küresel ve ulusal düzenleyici ve denetleyici kurumlara, meslek kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Onların belirleyeceği çerçeve düzenlemeler ışığında, iş yapma modellerinin geliştirilebilmesi, uygulanmasının teşvik ve takibinin yapılması gerekmektedir. Bu konulardaki temel rehber, şu uluslararası standartlar olmalıdır: Finansal sektör için Basel düzenlemeleri; işletmelerin kuruluş ve faaliyet süreçlerinin düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak ISO (International Organization for Standardization) gibi standartlar; Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları; Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM); Paris Anlaşması ve finans piyasalarını derinden etkileyebilecek gelişmelere hazırlık yapılabilmesi için sürdürülebilir finansman ve raporlama alanındaki düzenlemeler. Özellikle sürdürülebilir finansman imkânlarının sağlanabilmesi için mali ve mali olmayan raporlama da önemli olmaya başlamıştır. Çünkü işletmelerin mevcut dönüşümü gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duyacakları finansmanın sağlanması ve sonrasındaki performans göstergelerinin standardize edilebilmesi sayesinde kıt kaynakların haksız rekabet oluşturmadan, şeffaf, etkin ve yeknesak bir şekilde tahsisi mümkün olabilecektir.

Bu bağlamda çevresel, sosyal ve yönetim (Environmental, Social and Governance-ESG) kriterlerini gözeterek yeşil finansmanın, sürdürülebilir borçlanmanın sağlanabilmesinde bankacılık sektörüne önemli görevler düşmektedir. Çalışmada da döngüsel ekonomi kavramının önemi, uygulanabilirlik durumunun gerekenleri ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesinde, döngüsel ekonomiye geçiş sürecinde işletmelerin uyum kapasitelerinin artışında bankaların önemi verilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın ilk başlığında temel kavramlar açıklanmaktadır. Takip eden başlıkta iklim krizi ve döngüsel ekonomiye geçişi zorunlu yapan uluslararası düzenlemeler verilmektedir. Ardından döngüsel ekonomiye geçişte finans sektörünün önemi açıklanmaktadır. Son alt başlıkta Türkiye'de döngüsel ekonomiye geçişte bankacılık sektörünün önemi ve öneriler yer almaktadır.

1. Döngüsel Ekonominin Öneme ve Temel Kavramlara Bakış

İklim krizine çareler aranırken ortaya çıkan Covid-19 salgını ve Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında sürdürülebilirlik daha önemli olmaya başlamıştır. Son yaşanan olayların iklim krizine olumsuz etkilerine rağmen genel anlamda asıl neden işletme faaliyetlerinin yürütülüş şekli olan hissedarlar kapitalizmidir. Geleneksel üretim şekli olan hissedarlar kapitalizminin uygulamalarının sonucu evrende, doğal kaynakların hızla tüketilmesi ve çevrenin kirletilmesiyle doğal dengenin bozulması paydaşlar kapitalizmi kavramını gündeme getirmiştir. Çünkü hissedarlar kapitalizminde odaklanılan en temel unsur üretimde maliyetlerin minimize edilebilmesi için her yolun kullanımının uygun görülmesidir ki, özellikle çevreyi koruma harcamaları yapılmadığından onun büyük ölçüde tahrip edilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma ve paydaşlar kapitalizmi kavramlarının önemi her geçen gün artmaktadır. Zira paydaş mağduriyetlerinin çözümünün temelinde, onların haklarının sömürülmeden teslim edilmesi gerekmektedir. Yani işletmeler, üretim sürecinde yer alan tüm aktörlerin, direkt veya dolaylı katkılarının, açık ve örtük maliyetlerini kâr/zarar hesaplarına aktarmalıdır. Çevrenin korunması konusunda gerekli önleyici tedbirlerin ve maliyetlerinin dikkate alınması yanında döngüsel ekonomi için gerekenler yapılmalıdır.

1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Yaşanan küresel ölçekteki sorunların kaynağında, ekonomik kalkınma faaliyetlerinin olmazsa olmazı işletmelerin hissedarlar kapitalizmine hizmet eden yürütülme şeklinin yattığından bahsedilmiştir. Bu yüzden ekonomik kalkınma, nicel ve niteliksel boyutlarından daha geniş bir anlamı içeren sürdürülebilir kalkınma şeklinde kullanılmaya başlamıştır ki, kavram, üretimden tüketime kadar olan tüm süreçlerdeki faaliyetlerin doğayla uyumlu bir şekilde yürütülmesine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle işletmeler, üretim faaliyetlerinde doğrudan veya dolaylı bir şekilde yer alan paydaşların hakkını düşünerek; doğal kaynakları döngüsel ekonomi yaklaşımıyla

kullanarak; hem sınırlı olan üretim faktörlerini çevreyi tahrip etmeden sarf etmeye dikkat etmeli hem de onu koruyacak şekilde faaliyetlerini yürütmelidirler.

Bu konuda temel kılavuz, Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals - SDG) ve ESG hedefleri referans alınabilir ki, evrensel başarıları gerçekleştirebilmek ve iklim krizinin önlenmesinde kalıcı ilerlemeler kaydedebilmek mümkün olsun. Bu yaklaşımın sadece yerel değil uluslararası boyutta gösterilmesi; buna benzer uluslararası düzenlemelerin, hedeflerin, devletlerin, hükümetlerin faaliyetlerinde referans alınması, gerekli şeffaflığı, karşılaştırılabilirliği sağlayabilecektir. Zira çevresel, ekonomik ve sosyal boyutta yaşanan sorunlar nedeniyle sürdürülebilir kalkınma, hem ulusal hem de uluslararası boyutta; mikro ve makro ölçekte içselleştirilmesi gereken düzenlemeleri içermektedir. Mikro ölçekte yapılacakların başında, işletmelerin sürdürülebilirliği sağlayabilmesi, döngüsel ekonomiye geçebilmesi için kurumsallaşma faaliyetlerine önem vermesi gerekirken makro ölçekte de ulusların icra makamlarına önemli görevler düşmektedir. Örneğin: "Kamuda kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması, üretime dönük kamusal harcamaların artması, kamu harcamalarında etkinliği ve verimliliği denetleyecek mekanizmaların oluşturulması kamu bütçe dengelerini sağlayacak ve kamusal sektörün borçlanma ihtiyacını azaltacaktır. Bu durum bütçe açıklarının enflasyonist etkilerini azaltacak ve böylece amaç ve araç bağımsızlığı artan, finans piyasalarında hareket alanı genişleyen TCMB'nun para politikalarının etkinliği artacaktır" (Varsak, 2020: 135).

1.2. Döngüsel Ekonomi ve Paydaşlar Kapitalizmi Arasındaki İlişki

1966 yılında Amerikalı iktisatçı Kenneth E. Boulding çalışmasında ilk kez döngüsel ekonomi kavramından bahsetmiştir. Boulding, dünyayı uzay gemisine benzeterek kaynakların kısıtlı olduğunu, kısıtlı kaynaklarla üretim sürecine devam edebilmek için "enerji girdilerinden kaçamasa da, maddi formun sürekli yeniden üretimini yapabilen döngüsel bir ekolojik sistemde yerini bulması" gerektiğini belirterek döngüsel ekolojik sistemin gerekliliğini belirtmiştir (Sumer ve Yanık, 2021: 206). Bu bağlamda işletmelerin üretim faaliyetlerini gerçekleştirirken hammaddenin bir defa kullanıldığı ve sonrasında çöpe atıldığı bir sistem olan doğrusal ekonomi modelinde, sınırlı olan doğal kaynakların hiç bitmeyecekmiş gibi kullanılması, hem ekonomi hem de çevre için sürdürülebilir değildir. Bu yüzden tüm üretim faktörlerine diğer bir ifadeyle işletmelerin paydaşlarına, katkıları oranında payının verildiği veya diğer önemli paydaş olan çevrenin korunması anlamında gerekenlerin yapıldığı model olan döngüsel ekonomi anlayışını da benimseyen paydaşlar kapitalizmi 1970'lerde gündeme gelmiştir.

Paydaşlar kapitalizmi kavramı öncesinde Friedman (1970) tarafından kullanılan hissedarlar kapitalizmi kavramında, iş dünyasının tek sosyal sorumluluğu, sahtekârlık ve aldatma olmadan, serbest ve açık bir rekabet ortamında kazançlarını arttırmak olarak ifade edilmişti. Bu şekildeki yaklaşım temel iki amaca ulaşmayı hedeflemekteydi: Birincisinde kar maksimizasyonuna ulaşırken toplumsal faydanın da sağlanacağı, ikincisinde ise hissedarlar için kar üretildiği sürece büyük yeni yatırımlar mümkün olacaktı. Bu amaçlara ulaşmada özellikle birincisine özen gösterilmeden sadece ikinci amaca hizmet edildiği için ortaya çıkan sorunların nedeni olarak görülen hissedarlar kapitalizmi yerine önerilen çözüm, Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum) kurucusu ve Chief Executive Officer (CEO'su) Schwab (2020) tarafından 1973'teki zirvede açıkladığı paydaşlar kapitalizmidir. O yıllardan bugüne paydaşlar kapitalizmi kavramının niçin önemli olduğu, yaşanan sorunların sebeplerinde ve çözüm önerilerinde görülmektedir (Yazıcı, 2021: 807).

Paydaşlar kapitalizmi anlayışının da esas aldığı döngüsel ekonomide, üretim süreci boyunca kullanılan tüm hammaddelerin tekrar değerlendirilebilmesi yani çöpe atmak yerine dönüştürerek yeni kaynaklar üretilmesi esastır. Dolayısıyla bu üretim yaklaşımıyla, sürdürülebilir kalkınma anlayışına ve çevrenin korunmasına hizmet edilerek iklim krizinin olumsuzlarının kontrol altına alınması mümkün olabilecektir. Bunun için de küresel ölçekte referans alınabilecek uluslararası düzenlemelere ve takibine ihtiyaç vardır.

2. İklim Krizi ve Döngüsel Ekonomiye Geçişi Zorunlu Yapan Uluslararası Düzenlemeler

Doğrusal ekonomide al-kullan-at modeli uygulanırken döngüsel ekonomide tüm kaynakların uzun süre kullanımı esastır (Balbay, Sarıhan ve Avşar, 2021: 558). Mal ve hizmet üretimindeki bu

yeni trend dögüsel ekonomi anlayışının, sürdürülebilir kalkınma felsefesine hizmet edebilmesi için çevrenin korunabilmesi, olumsuz çevresel etkilerin tespit edilmesi, bertaraf ve azaltılması, iyileştirilmesi, çevresel maliyetlerin tanımlanması gibi süreçlerin standartlarının ve kamuoyunun oluşturulması gerekmektedir. Gerek tüketiciler tarafından çevre dostu ürünlere olan talebin artmasını gerekse de üretim sürecinde çevrenin korunması düzenlemelerinin zorunlu olmasını sağlayacak uluslararası düzenlemeler iklim krizinin kontrol altına alınmasında önemlidir. Tablo1'de yer alan düzenlemelerin, Rusya-Ukrayna savaşı ile ortaya çıkan enerji kriziyle kısmen askıya alınmasına rağmen uluslararası standartlar olması ve iklim felaketlerinin devam etmesi nedeniyle önemini korumaktadır.

Tablo 1. İklim Krizinin Temel Sorunlarına Karşı Geliştirilen Uluslararası Düzenlemeler

Temel Sorunlar ve Genel Etkileri	İklim Krizine Karşı Oluşturulan Uluslararası Organizasyonlar	Düzenlemelerin Temel Hedef ve Kriterleri
<p>Çevresel, Ekolojik Sorunlar Buzulların erimesi, büyük ölçekli kasırgalar, kuraklık, yangın artışları, sel, erozyon vb. afetler, hava kirliliği sonucu: - Ekolojik dengenin tahrip edilmesiyle biyoçeşitlilikte azalma - Küresel balıkçılık gelirlerinde düşme - Akarsu rejimlerinin bozulmasıyla hidroelektrik santrallerindeki enerji potansiyellerinin düşmesi - Belirli bölgelerin sular altında kalabilmesi - Tarımsal verimde azalış</p> <p>İktisadi ve Sosyoekonomik Sorunlar İktisadi büyümede düşüş, işsizlikte artış sonucu oluşan yoksulluk ve gelir dağılımında dengesizlik ile yaşanan kıtlıkların sebep olduğu kitlesel göçler. İklim sorunları ile ilişkili olabilen sosyoekonomik sorunlar, WMO ve UNEP tarafından ortaklaşa olarak kurulan IPCC tarafından yayımlanan raporlarda, farklı senaryolar dâhilinde kapsamlı olarak ele alınmaktadır.</p>	<p>İklim krizine yönelik alınan karar ve uygulamalarda etkili olan kurumsal yapıların kısa tarihçesi: - Çevresel sorunlarla mücadele edebilmek; gelişmekte olan ülkelere destek sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde 5 Haziran 1972 tarihinde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kuruldu. - Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), Birleşmiş Milletler çatısı altındaki Dünya meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından Aralık 1988'de kuruldu. - Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, (UNFCCC) 1992 yılında Brezilya'daki konferansta kabul edilmiş, 1994'de yürürlüğe girdi. - Sera gazı emisyonlarının azaltımını hedefleyen Kyoto Protokolü, Japonya'da, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 3. Taraflar konferansında 1997 yılında imzalanmış. - Paris İklim Anlaşması Aralık 2015 tarihinde COP21 olarak da adlandırılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi konferansı kapsamında kabul edilen; Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma, taraf ülkelere hukuki yaptırımlar getirebilmektedir. Türkiye bu anlaşmayı 22 Nisan 2016 tarihinde imzalamış, 11 Ekim 2021 tarihinde katılım işlemi tamamlanmıştır.</p>	<p>Kyoto Protokolü Protokol ile sanayileşmiş ülkelere belirli sorumluluklar yüklenerek, sera gazı emisyonlarını azaltılması hedefleniyor. Paris İklim Anlaşması - Anlaşmada, küresel ısınmanın azaltılmasına odaklanılmış, tüm ülkelerin sera gazı emisyonlarının azaltılmasında sorumlu olduğu vurgulanmıştır. - Fosil yakıtların kullanımını sınırlamada ulusal olarak belirlenmiş katkılar (INDC Intended Nationally Determined Contribution) ve sürdürülebilir enerjinin teşvik edilmesi gibi somut düzenlemeler vardır. Kriterler - İklim değişikliğinin risk ve etkilerinin önemli ölçüde azaltılabilmesi için: Küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi devrimi öncesinden günümüze kıyasla 2°C'nin altında tutmak ve sıcaklık artışını sanayi devrimi öncesi seviyelerinin 1,5 °C üzerinde sınırlamaya yönelik çabalar belirtilmiştir. - Birçok ülkede, strateji ve eylem planlarıyla, karbon nötr hedeflerine uygun sera gazı emisyonlarını azaltıcı tedbirler (2030-2050) yıllık olarak açıklanmakta.</p>

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.1. İklim Krizinin Temel Nedenleri

İklim krizinin temel nedenleri arasında yer alan dünya nüfusundaki artış, kişi başına düşen enerji kullanımını da artırmaktadır. Bu ise daha fazla sanayi üretimi ve çevre kirliliği anlamına gelmektedir. Çevre kirliliği de yaşamın temel kaynakları olan su, hava ve toprak kirliliğine sebep olmaktadır. Aynı şekilde üretim ve tüketim faaliyetleriyle ortaya çıkan ve atmosferde biriken gazların sebep olduğu sera etkisi de küresel ısınmaya dolayısıyla iklim değişikliğine yol açmaktadır.

Bu temel nedenlerle yaşanan küresel iklim değişikliği sonrası buzulların erimeye başlaması; ekolojik sistemde birçok canlı türünün yok olması sonucu biyoçeşitlilik azaldı ve birçok türün nesli tükenmek üzere olan canlılar sınıfına dâhil edildi. Mevsimlerdeki anormalliklerle yaşanan ani

sıcaklık artışları ve yağışlarla birlikte toprak ve su kaynaklı birçok hastalık ortaya çıktı. Sel ve erozyon nedeniyle dünya genelinde binlerce kişi evsiz kaldı, kitlesel göçler yaşanmaya başladı.

2.2. İklim Krizinin Kontrolü Amaçlı Yapılan Uluslararası Düzenlemeler

Çevresel, iktisadi ve sosyoekonomik boyutta etkileri olan iklim krizinin Tablo 1'in birinci sütununda özetlenen temel nedenleri ve sonuçları, sorunun sürdürülemez ve gittikçe kötüleşmekte olduğunu göstermektedir. Tüm ülkelerde az veya çok hissedilen iktisadi büyümede düşüş, işsizlikte artış sonucu, yoksulluk ve beraberinde gelir dağılımı dengesizliği gibi sosyoekonomik sorunların artması muhtemeldir. Şimdilerde gerek savaşlar gerekse de kuraklık, kıtlık nedeniyle kitlesel göçlerin etkileri derinden hissedilmektedir. Çünkü iklim krizi sonucu ortaya çıkan çevresel adaletsizlikler; savaşların neden olduğu haksızlıklar, nüfus hareketlerine yol açmaktadır.

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere yönelik etkisinin daha şiddetli olması öngörülen iklim krizinin bölgesel olduğu kadar kıtalararası boyutta da hissedilen sorunlara çareler bulunabilmesi; sürdürülebilir iktisadi kalkınmanın sağlanabilmesi; Tablo 1'in üçüncü sütunundaki kriterlerin yakalanabilmesi için döngüsel ekonomiye geçiş zorunludur. Döngüsel ekonomiye geçişin sağlanabilmesi; iklim krizine yönelik alınacak karar ve uygulamaların küresel ölçekte uygulanabilmesi için de düzenlemelerin, organizasyonların uluslararası boyutta olması gerekmektedir. Bunların neler olduğu Tablo 1'in ikinci sütununda özetlenmiştir.

3. Döngüsel Ekonomiye Geçişte Finans Sektörünün Önemi

İklim değişikliğine karşı gerekli önlemleri alabilmek; sürdürülebilir kalkınma ve büyümeyi sağlayacak dönüşümü gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulan yatırımların finansman süreci, sürdürülebilir nitelikli finansman uygulamaları ile mümkün olabilecektir. Zira Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları; AYM düzenlemeleri; Paris Anlaşması gibi Tablo 1'de de özetlenen gelişmelere hazırlık yapılabilmesi için döngüsel veya yeşil ekonomiye yönelik finansmanı tanımlayan sürdürülebilir finansman ve raporlama alanındaki gelişmelere ayak uydurulması gerekmektedir. Çünkü işletmelerin mevcut dönüşümü gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duyacakları kıt kaynak finansal sermayenin sağlanması ve sonrasındaki performans göstergelerinin standardize edilebilmesi sayesinde; amaca yönelik olarak haksız rekabet oluşturmadan, şeffaf, etkin ve yeknesak bir şekilde kaynak tahsisi bankalarca mümkün olabilecektir.

Bunun başarılabilmesi için Spinaci (2021:1)'e göre, işletmeler tarafından yayınlanan ve risklerin değerlendirilmesinde kullanılan finansal olmayan bilgilerin standardizasyonu ve açıklanmasının artırılmasına ihtiyaç vardır. Bunu yapmak, veri kullanılabilirliğini artırmaya, verileri daha karşılaştırılabilir hale getirmeye ve yatırımcılara daha fazla şeffaflık ve netlik getirmeye yardımcı olacaktır. İklim değişikliğinin ve çevresel bozulmanın küresel sorunlar olduğu düşünüldüğünde, uluslararası işbirliği ortak çıkardadır; Avrupa Birliği bunu Uluslararası Sürdürülebilir Finans Platformu aracılığıyla aktif olarak desteklemektedir. Bunun dışında makro bir bakışla ESG hedeflerini gözeterek sağlanacak yeşil finansman, sürdürülebilir borçlanma araçlarının ihracında finansal sektöre önemli görevler düşmektedir.

Türkiye'de sürdürülebilir finansın gelişimine yönelik çalışmalarda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK); Türkiye Bankalar Birliği (TBB); Borsa İstanbul (BIST); Sermaye Piyasası Kurulu (SPK); Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB); Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (BMKİS); Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGGK), Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) vb. kurumlar Tablo 2'de özetlendiği gibi önemli çalışmalar yapmıştır ve düzenleyici otorite olarak devam etmeleri gerekmektedir.

3.1. Döngüsel Ekonomi ve Sürdürülebilir Finans İlişkisi

Sürdürülebilir kalkınma felsefesine hizmet edecek döngüsel ekonomiye geçilebilmesi için gerekli olan yatırımların finanse edilebilmesi sürecinde sürdürülebilir finans uygulamalarına ihtiyaç vardır. Zira Tablo 1'in iki ve üçüncü sütununda özetlenen uluslararası iklim anlaşmalarına ve kriterlerine yönelik taahhütlerin yerine getirilebilmesi için gerekli finansmanın sağlanması sayesinde iklim krizine rağmen sürdürülebilir kalkınma ve büyüme mümkün olabilecektir.

Tablo 2. Türkiye'de Sürdürülebilir Finans Konusunda Düzenleyici Otorite Çalışmaları

Yıl	Kurum	Çalışmanın İsmi	Temel Amacı
2014	TBB ¹	Bankacılık Sektörü Sürdürülebilirlik Kılavuzu	Bankaların faaliyetlerinde çevresel, sosyal öngörülebilirlik ilkeleriyle; saydamlık ve izlenebilirlik yaklaşımlarını daha sistemli yönetmesi amaçlanmaktadır.
2014	BIST ²	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi	BIST'te işlem gören, ESG konusunda farkındalık yaratan şirketlerde, kriterlere uygun ihraç edilecek yatırım araçlarının işlem gördüğü özel Pazar oluşturmak; sürdürülebilirlik endeksleri hesaplamak; yatırımcılar için de bilgilendirme hizmetleri, ürünleri geliştirmek.
2015	BDDK	IFC Sürdürülebilir Bankacılık Ağı üyeliği	Sürdürülebilirlik konusunda farkındalığı, bilgi birikimi ve kurumsal kapasite artışını teşvik etmek için IFC'e (Uluslararası Finans Kurumu) üye olunmuş.
2016	TSKB	İlk Yeşil Tahvil İhracı	Uluslararası piyasalarda gerçekleştirilen ihraç ile sürdürülebilir bankacılık alanında öncü olmak.
2017	BMKİS Üyesi 7 banka	Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi	Global Compact Türkiye, finansman kuruluşlarının kredilendirme süreçlerinde sürdürülebilirlik kriterlerinin yer almasını sağlayarak konuyu geniş kesimlere iletmek.
2018	BDDK	Türk Bankacılık Sektörü Sürdürülebilirlik Araştırması	Sürdürülebilirlik alanında farkındalığı, bilgi birikimini ve kurumsal kapasiteyi artırmayı teşvik etmek.
2019	BDDK	Enerji Performansı Yüksek Konut Finansmanının Artırılması	Enerji performansı yüksek konut finansmanını artırarak söz konusu krediler için kredi-değer oranını yükseltmek.
2020	SPK	Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi	Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi kapsamında, halka açık ortaklıkların gönüllülük esasıyla belirlenmiş bu ilkelere uyup uymadıklarını "uy ya da açıkla" prensibiyle zorunlu hale getirmiştir.
2021	SPK	Yeşil Borçlanma Aracı ve Yeşil Kira Sertifikası Rehberi	Sermaye piyasasında, sürdürülebilirlik kapsamında borçlanma aracı ve kira sertifikası ihraçlarının artmasını sağlamak için yatırımcı güveninin pekiştirilmesini; sürdürülebilir kalkınmaya katkı veren projelerin finansman imkânlarının çeşitlendirilmesini sağlamak.
2022	KGK	Uluslararası Standartlarla Uyumlu Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının Belirlenmesi ve Yayımlanması	Karşılaştırılabilirliği ve şeffaflığı yüksek sürdürülebilirlik raporlama çerçevesi olan Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının yayımlanmasını sağlamak.
2022	TÜSİAD	Yatırımcı ve Finansman Odaklı Risk Yönetimi ve Raporlama	TÜSİAD Çevre ve İklim Değişikliği Çalışma Grubu bünyesinde oluşturulan, Sürdürülebilir Finansman Alt Çalışma Grubu faaliyetleri çerçevesinde, ESG alanında öne çıkan gelişmeleri, bunların Türkiye'ye etkilerini vermek, sürdürülebilir finansman alanındaki gelişmelere, hazırlıklara rehber olması amacıyla hazırlanmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Aynı şekilde bir ekonomide gelirin yaratılmasında ve elde edilen gelirin tüketilmeyen kısmı tasarrufların değerlendirilebilmesinde, finansal sektörün ülke ekonomilerinde ne kadar önemli olduğu ve olacağı, finansal sistemin geliştiği ve gelişmediği yapılarda görülmektedir. Çünkü tasarrufların ve finansal sermayeyi temsil eden araçların işlem gördüğü finansal sektörün, iktisadi faaliyetlerdeki döngünün tekrar tekrar oluşmasında ve yeni eğilim, sürdürülebilir kalkınmanın başarılabilmesinde gerekli olan döngüsel ekonomiye geçişte sürdürülebilir finansmanın önemi daha da artmaya başlamıştır. Örneğin finansal sistem yerine tasarrufların yastıkaltına gitmesi, yetersiz tasarruflar sonucu faizlerin yükselmesi gibi durumlar nedeniyle finansal sektörün sebep olduğu

¹ Kalkınmanın ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarının bankacılık ve finans sektörünün faaliyetlerinde gözetilmesi amacıyla TBB tarafından 2014 yılında hazırlanan "Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu" 2021'de güncellenmiştir. TBB Sürdürülebilirlik Çalışma Grubu tarafından, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile işbirliği içinde hazırlanmıştır (TBB, 2021).

² Borsa İstanbul, 2014 yılında hazırladığı rehberi, 2020 yılında güncelleyerek "Gelecekte Var Olmak" temasıyla Şirketler için Sürdürülebilirlik Rehberi'ni hazırlamıştır. 2014'te hesaplamaya başlanan BIST Sürdürülebilirlik Endeksinin yöntemi 2021 yılında değiştirilmiştir. Endekste Refinitiv'in sürdürülebilirlik değerlendirme sonuçları kullanılmaktadır. Böylece sürdürülebilir finans alanındaki güncel gelişmelere uyum sağlanmış ve daha fazla şirketin endekste yer alması amaçlanmıştır. İlave olarak 2021 yılında Sürdürülebilirlik Katılım Endeksi de hesaplanmaya başlanmıştır.

etkin olmayan aracılık işlemleri, sürdürülemezliği gösterdiği kadar sürdürülebilir ekonomiye geçişteki önemi yadsınamaz.

3.2. Döngüsel Ekonomiye Geçişte Bankacılığın Rolü

Sürdürülebilir kalkınmanın başarılabilmesinde gerekli olan döngüsel ekonomiye geçişte aktarım kanalları nedeniyle finansal sistemin ne kadar önemli; etkileşim içinde olduğu Şekil 1'de resmedilmiştir. Dolayısıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki yapısal sorunlar nedeniyle finansal sistemlerindeki yetersizlikler, bu ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın başarılabilmesinde işlerini daha da zorlaştırmaktadır. Çünkü ekosistemi doğrudan ve dolaylı etkileyen finansal sektör, aldığı ve alacağı riskler ile sürdürülebilir bir ekonomiye geçişte en önemli aktörlerden birisi durumundadır. Dolayısıyla Türkiye'de tüm bileşenleriyle sürdürülebilir bir finans sisteminin oluşturulabilmesi amacıyla ulusal düzeyde sürdürülebilir finans stratejisinin belirlenmesi ve bu stratejinin lider kuruluşlar, düzenleyici-denetleyici yapılar koordinasyonunda işbirliği içerisinde yürütülebilmesi gerekmektedir. Bu konuda Tablo 2'deki referans çalışmaların etkinliği, tabana yayılabilmesi için adı geçen kurumlara önemli görevler düşmektedir. Fakat iklim krizi küresel bir sorun olduğu için sürdürülebilir finansman konusunda, önceden de ifade edildiği gibi ulusal ölçekte politika yapıcılar, düzenleyici ve denetleyici kurumların, uluslararası düzenlemeleri referans almaları zorunludur.

Sistemsel, kademeli, uzun soluklu bir dönüşüm gerektiren döngüsel ekonomiye geçişin birçok zorluğu vardır. Bunların başında finansman yetersizliği; risk alamamama gibi karar mekanizmalarında yavaşlığa yol açan kurumsallaşma süreçlerinin gerçekleşmemesi; beşeri sermaye yetersizliği ve geçiş sürecindeki iş modellerinin tam anlamıyla denenmemiş olmaması gibi zorluklar temel risklerdir.

Çevresel ve iklimle ilgili risklerin finansal sistemi nasıl etkileyeceğini gösteren Şekil 1'deki süreç, aktarım kanalları arasındaki etkileşimi; geri bildirim etkilerini göstermektedir. Dolayısıyla ekonomide önemli aracılık faaliyetlerini yürüten bankacılık sektörü; işletmeler, hanehalkları üzerinden alacağı riskler kadar onları yakından takip edebileceği için geri bildirim sürecinde önemli görevleri de yerine getirebilecektir. Bu sürecin başlangıcındaki temel riskleri ve etkilerini NGFS (2020: 9) şöyle özetlemektedir: İklim riskleri, bir dizi farklı aktarım kanalı yoluyla ekonomiyi ve finansal sistemi etkileyebilir. Bunlardan:

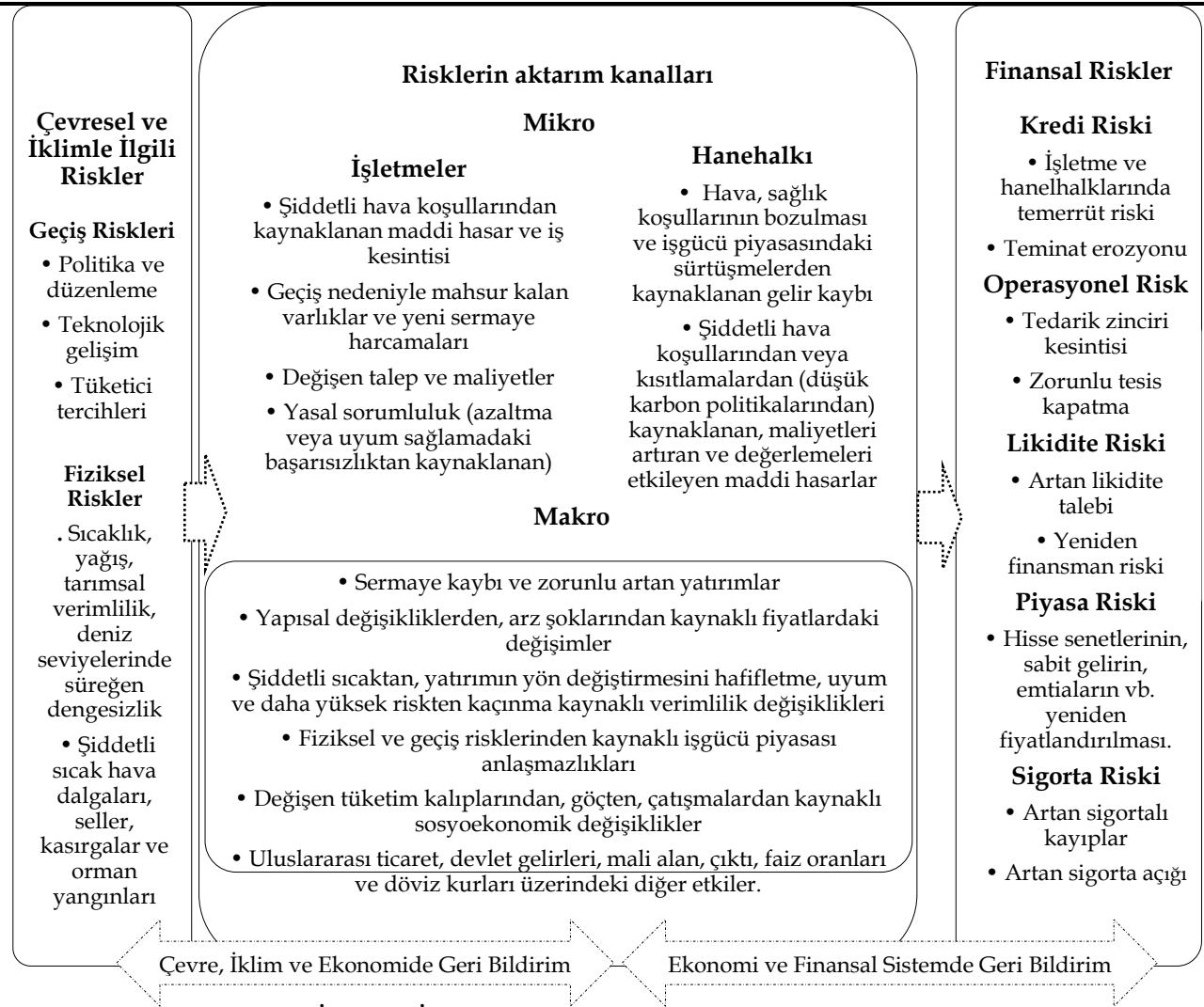
- Geçiş riskleri, işletmelerin kârlılığını ve hanehalklarının servetini etkileyerek, borç verenler ve yatırımcılar için finansal riskler yaratacaktır. Ayrıca, özellikle geçiş atıl varlıklara yol açarsa, yatırım, üretkenlik ve göreceli fiyat kanalları yoluyla daha geniş makroekonomiyi de etkileyecektir.

- Fiziksel riskler, ekonomiyi iki şekilde etkiler.

- Aşırı hava olaylarından kaynaklanan akut (hızla ilerleyen) etkiler, iş kesintilerine ve mülkün zarar görmesine neden olabilir. Tarihsel olarak bu etkiler, geçici olarak kabul edilir, ancak bu artan küresel ısınma ile değişecektir. Bu olaylar, sigortacılar için yüklenim risklerini artırabilir ve varlık değerlerini bozabilir.

- Özellikle artan sıcaklıklar, deniz seviyelerinin yükselmesi ve yağıştan kaynaklanan kronik (devamlılık kazanan) etkiler, işgücü, sermaye ve tarım verimliliğini etkileyebilir. Bu değişiklikler, şirketlerden, hanehalklarından ve hükümetlerden önemli düzeyde yatırım ve uyum gerektirecektir.

Bu uyumu gözeterek sağlanacak olan yeşil finansman, genel ifadesiyle sürdürülebilir finansman konusunda Tablo 1'de verilen düzenlemelerin kriterlerini; ESG amaçlarını dikkate alması gereken bankacılık sektörüne önemli görevler düşmektedir. Zira bankacılık sektörünün uluslararası düzenlemelere uyum kapasitesinin yüksek olmasını; ulusal ölçekteki düzenleyici ve denetleyici yapıların sıkı gözetimlerine ilave olarak edindikleri risk yönetimindeki tecrübelerini; kapasitelerini işletmelere yansıtabilme becerisi dönüşümü kolaylaştıracaktır. Diğer bir bakışla geri bildirim kapasitesinin yüksekliği sayesinde bankaların, sürdürülebilir finansman amaçlı kredi tahsis aşamalarından, kredinin kullanılmasında ve kapatılması işlemlerindeki uluslararası standartlara göre operasyonlarını yönetebilmesi, kontrollerini gerçekleştirebilmesi, işletmelerin kurumsallaşma kapasitelerine önemli katkı yapabilecektir.



Şekil 1. Çevresel ve İklimle İlgili Risklerden Finansal Risklere Geçişin Şematik Gösterimi
Kaynak: NGFS (2020)'den uyarlanmıştır.

4. Bulgular: Türkiye'de Döngüsel Ekonomiye Geçişte Bankacılık Sektörünün Önemi ve Öneriler

Türkiye, döngüsel ekonomiye geçiş konusunda yolun başında sayılır. Geç kalınmaması için döngüsel ekonomi felsefesinin işletmelere yönelik kamusal teşviklerle empoze edilmesi, bankaların kıt finansman olanaklarını buna uydurması yani kredi kullanırken temel olarak işletmelerin büyüklüğüne değil bu felsefeye, paydaşlarına verdiği değere göre plasman kararlarını vermesi gerekir. Bu yüzden işletmelerin kuruluş ve faaliyet süreçlerinin düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak ISO gibi standartların var olup olmadığı yanında bankacılık sektöründeki uluslararası düzenlemeler, edindikleri risk yönetimindeki tecrübeler ve ulusal ölçekte düzenleyici ve denetleyici yapıların sıkı gözetimleri önemlidir. Dolayısıyla bankaların kurumsallaşma seviyelerinin işletmelere göre yüksekliği; küresel ve yerel standartlara göre işlem yapma kapasitelerini müşterilerine yansıtabilecek olması; döngüsel ekonomiye geçişte önemli bir katalizör görevi görebilecektir.

Fakat Türkiye'deki işletmelerin hem kendi faaliyetlerinin sürekliliği hem de döngüsel ekonomiye geçiş için ihtiyaç duyacakları finansmanın karşılanmasında çeşitli sorunlar vardır. Bunların kısa vadede çözümü zordur. Uzunoğlu'na (2019: 239) göre çözüm: "Sermayesiz, ülkenin parasal kaynaklarını heba eden şirketlerin tasfiye edilmesi, kamuda etkin sürdürülebilir harcama yapısı, finansal yapılanmada yatırım-kalkınma bankacılığına geçiş yapılması, kayıt dışı ekonomi, dolaylı vergi yapısından hızla çıkılması ve vergide adaleti sağlayan adil bir paylaşım

mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Makroekonomik dengelenme ancak bu yapı üzerinde sürdürülebilir hale gelebilecektir."

4.1 İşletmelerde Artan Risklerin Yönetiminde Bankacılık Sektörünün Önemi

Küresel finans sistemindeki aşırı liberalleşme hareketleri, her seferinde sıklığı ve derinliği hatta çözümsüzlüğü artan finansal krizlere; gelişmiş ülkelerdeki arz fazlalıkları ticaret savaşlarına yol açmaktadır. Bunların kontrolü, yönetimi zorlaşırken ortaya çıkan Covid-19 salgını ve son yaşanan Rusya-Ukrayna Savaşı işletmelerin maruz kaldıkları riskleri artırmaktadır. Savaş nedeniyle rafa kaldırılmış gibi gözükse de iklim krizinin çözümü için geliştirilen Tablo 1'deki düzenlemeler, her dönem işletmelerin iş yapma şekillerini etkileyeceği için olası yıkıcı rekabet risklerinin niteliksel ve niceliksel çeşitliliği, yönetiminin zorlaşması iş dünyasının tüm taraflarını etkileyecektir. Bu yüzden risk yönetimine daha fazla önem verilmesi; gerekiyorsa, işletme dışından alınacak hizmetlerle desteklenmesi gerekir. Çünkü "bir işletmenin yapmış olduğu karşı tarafla ya da işletme bünyesindeki işlemler ve sözleşmeler nedeniyle gelecekte zarara uğrama olasılığı ve tehlikesi" (Babuşçu, Hazar ve İskender, 2018: 4) ilişkili olduğu tüm taraflara bulaşabilir. Bu bağlamda bankacılık sektörünün birikmiş tecrübesi önemlidir. Bolgün ve Akçay'a (2009) göre de risk yönetimi, özünde finansal profesyoneller açısından bir tür zorunluluk olarak görülmekle beraber bireyler bazında, kültürel bir değişimi ifade ettiğinde ancak tam anlamıyla başarılı olabilecektir.

İşletmelerde döngüsel ekonomiye geçişin başarısını artırabilmek için (hanehalkı dâhil) her seviyede verilecek finansal okuryazarlık faaliyetleriyle bilinçlenmenin yaygınlaşmasını sağlayacak; iç ve dış denetim süreçlerinin kurulmasını teşvik edecek kamusal düzenlemeler de önem taşımaktadır. Ayrıca döngüsel ekonomiye geçişin finansmanını avantajlı hale getirecek; olumsuz etkilerini en aza indirecek vergisel teşviklerin de kredi kullandırımında mümkün olması, bankacılık sektöründen alınabilecek kurumsallaşma kültürüne de pozitif yansıtacaktır. Çünkü önceden de ifade edildiği gibi bankacılık sektörü, belli bir kurumsallaşma seviyesine erişmiş dolayısıyla hem döngüsel ekonominin gereklerini içselleştirebilmede hem de risk yönetimi konusunda işletmelere göre daha iyi durumdadır.

4.2. İşletmelerde Döngüsel Ekonomiye Geçiş Uygulamalarında Bankaların Rolü

Döngüsel ekonomiye geçiş uygulamalarında, işletmeler kadar onlara finansal aracılık sağlayan bankacılık sektörünün önemli rolü olacaktır. Çünkü hem işletmelerin hem de bankaların faaliyetlerini yürütürken karşılaşacağı risklerin yönetilmesi güçleşmektedir. Bu riskler genel olarak; likidite riski, piyasa riski, operasyonel risk, kredi riski, döviz kuru ve faiz oranı riski, ülke riski, iflas riski olarak sıralanabilir. Bu risklerin neden ve sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Bankacılık dâhil tüm işletmelerin temel başarısızlık nedeni olabilecek likidite riski, vadesi gelen yükümlülüklerin yerine getirilememesinden kaynaklanmaktadır.

- Piyasa riski, banka ve işletmelerin bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarının, piyasa fiyatlarındaki (döviz kuru, emtia fiyatları, faiz oranları vb.) ani değişikliklere maruz kalarak zarar etme olasılığını ifade eder.

- Operasyonel riskler, sistematik ve sistematik olmayan şekilde gerçekleşebilir. Bankalar dâhil tüm işletmelerin iç ve dış kontrollerinin aksaması sonucu isteyerek veya istemeden hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçması; ilgili personellerin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi; bilgi teknolojisi sistemlerinden kaynaklı aksaklık ve siber saldırılar; deprem, yangın gibi afetler veya terör saldırıları sonucu karşı karşıya kalınabilecek riskleri ifade etmektedir.

- Kredi riski, ticari ilişkideki taraflardan bir tarafın diğer tarafa karşı yükümlülüğünü yerine getirmemesiyle ortaya çıkar. Bankacılık açısından kredi riski, verdikleri kredilerin geri ödenmemesi veya kısmen geri ödenmesi durumunu ifade eder.

- Döviz kuru ve faiz oranı riski, piyasadaki döviz kurlarındaki ve faiz oranlarındaki ani değişimler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarar olasılığını ifade eder. Döviz kurundaki değişimler, bilanço yapısındaki aktif-pasif dengesizliği yani açık pozisyon riski taşıyan banka dâhil tüm işletmelerin, döviz kurundaki değişikliklerden kaynaklanan gelir kaybı ve bu kayıp nedeniyle öz kaynaklarının erimesini ifade eder.

Küresel finansal sistemdeki aşırı liberalizasyon uygulamaları nedeniyle portföy yatırımlarındaki ani hareketler; uluslararası borç alma-verme ilişkilerinde, borçlunun veya

kurumun bulunduğu ülkede meydana gelebilecek siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler sonucu zarar etme olasılığı ülke riski olarak ifade edilebilir.

İflas riski, "bankaların yükümlülüklerine nazaran varlıklarının değerinde ortaya çıkan ani düşüslere karşı yeterli sermayeye sahip olmamaları durumunda ortaya çıkmaktadır. Bankaların iflas riskiyle karşılaşması yukarıda söz ettiğimiz risklerin ortaya çıkması durumunda söz konusu olabilmektedir. Bankaların borçlanmış olduğu kaynaklara nazaran daha fazla sermaye bulundurmaları veya diğer bir deyişle, düşük kaldıraç oranı ile çalışmalarını onları faiz hadlerindeki olumsuz değişimlere ve batık kredilerin neden olduğu zararlara karşı koymalarını kolaylaştırmaktadır" (Ertürk, 2010: 69).

Bankaların risklerin yönetiminde sahip olduğu imkân ve tecrübelerini, kurumsallaşma kültürünü, işletmelerin döngüsel ekonomiye geçiş amaçlı projelerinin finansal ve kısmen beşeri sermaye eksikliklerinin karşılanmasında kullanmaları sürdürülebilir kalkınma için önemli olacaktır. Çünkü "Ülke kaynaklarının verimli kullanılması amacıyla hem toplumun hem de çevrenin küresel anlamda korunması mümkündür. Özellikle finansal sistem içerisindeki otoriter kurumların ve devletlerin gerekli düzenlemeler ile hem çevreye hem de insana değer veren sürdürülebilir kalkınma politikalarının gündeme geldiğini görüyoruz. Sürdürülebilir kalkınmaya aracılık eden finansal piyasaların rolü gün geçtikçe artıyor. Ülke tasarruflarının taşındığı finansal piyasaların sağlamlığı sürdürülebilir kalkınmayı doğrudan etkilemektedir. Bankaların ve borsaların aracılık ettiği kurumların çevreye, ekonomiye ve insana vereceği etkiler sanılandan daha fazla. Bunun farkına varan ülkeler sürdürülebilir raporlama ile başlayan süreçte sürdürülebilir endeksler ile kalkınma için çeşitli girişimlerde bulunuyorlar" (Gündoğdu, 2019: 5).

Bu finansal olan ve olmayan bilgilerin açıklanmasını sağlayacak girişimcilerin uluslararası ve ulusal boyutta artması gerekmektedir. İşletmelerin maruz kalacağı risklerin yanında küresel ticaretteki pastadan pay alma yarışındaki yıkıcı kavganın; Joseph Schumpeter'in ifade ettiği yaratıcı yıkıma dönüşebilmesi için bu dönüşüm gereklidir. Sürekli olarak değişmeyi ve yeniyi üretmeyi amaç edinmiş bu yaklaşım, hem sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi ve büyümenin devamlılığına, hem de işletmelerin ayakta kalabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu yüzden küresel rekabet ortamında, sürdürülebilir kalkınmada başarılı olabilmek için ülkelerin kalkınmasının lokomotifini olan işletmelerin döngüsel ekonomiye geçişinin kolaylaşabilmesine imkân sağlayacak düzenleme ve desteklere ihtiyaç vardır.

İşletmelerin artan risklerin yönetiminde yeterli bilgiye, kurumsal yapılara sahip olmamaları veya uygulamadaki hataları, hem kendi operasyonlarında; hem de bulaşıcılık etkisiyle, ilişkili taraf boyutunda olanlarla veya paydaşlarla sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sorunların çözümlenebilmesi için "ekonomik, etkin ve verimli iş süreçlerinin; sağlam bir kurumsal risk yönetimi altyapısının; etik ilkelere özen gösteren ve çevreye duyarlı bir yönetim stratejisinin olması gereklidir. Bundan dolayı işletmeler açısından iyi yönetim, yasal gerekliliklerin, politika ve prosedürlerin çok ötesindedir. Bu yeni anlayışın önem kazanmasının nedeni; işletme yöneticilerinin kısa vadeli kâr elde etmek yerine, orta ve uzun vadeli iş değeri yaratmaya yönelik bir eğilimin ortaya çıkmasıdır. Yeni iş değeri yaratmaya yönelik orta ve uzun vadeli stratejik bakış açısı, söz konusu işletmeler ile bu işletmelerin sorumlu ve ihtiyatlı üst düzey yöneticileri için beraberinde sürdürülebilirlik kavramını içselleştirmelerini gerekli kılmaktadır" (Bozkuş Kahyaoğlu, 2019: 127).

Hem işletmelerin hem de sürdürülebilirliğin sürekliliğine yani döngüsel ekonomiye geçişe katkı sağlayacak finansman imkânlarının artırılması ve uygun fiyatlamalar ile sunulabilmesi için finans sektörüne önemli görevli düşmektedir. Tabii ki, bunun için işletmelerin finansal olan ve olmayan bilgilerin hazırlanması ve sunumu süreçlerini içselleştirmeleri gerekmektedir. Bunun için de Ersoy ve Oral'a göre (2015: 383): İşletmelerin finansmanda yaşadıkları sorunları azaltabilmeleri için mali verilerinin dışında yönetim şekillerine de önem vermeleri; kurumsal yönetim anlayışını benimseyerek ortaklık yapılarını güçlendirmelidirler. Ayrıca pazar faaliyetlerinde ve ilgili iş kolunda uzmanlaşarak sektördeki değişim ve gelişime uyum sağlamaları; ödemelerini ve nakit akışınlarını doğru yönetmesi mali sicil kayıtlarına olumlu yönde yansıtacaktır.

Bu bakışı esas alan işletmeler, finansörler gözünde daha düşük riskli grupta yer alacağından, finansmana avantajlı koşullarda erişebileceklerdir. Dolayısıyla, işletmelerin döngüsel ekonomiye

geçiş uygulamalarında ihtiyaç duyacakları dış finansmana uygun koşullarda erişim düzeyinin yükselmesi; onların yıkıcı rekabet ortamında daha dirençli kalmalarına ortam sağlayabilecektir.

4.2.1. Döngüsel Ekonomiye Yönelik Kredilendirme Süreçlerinde Değişiklik Gereği

Artan farkındalıkla özellikle devletler ve iş dünyası sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlamak amacıyla önemli adımlar atmaktadır. Özellikle kurumsal şirketler bu alanda stratejiler belirleyerek yatırımlar yapmaktadırlar. Bankaların temel faaliyeti olan finansal aracılık faaliyeti çerçevesinde kâr elde etmenin yanı sıra kullanılacak fonların topluma ve çevreye katkı sağlayacak alanlara yönlendirilmesi sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme konusunda büyük öneme sahiptir (Çımat ve Erdal, 2021: 134).

Bankaların, müşterilerine kredi verme sürecindeki istihbarat çalışmaları ve değerlendirmeleri, işletmelerin risk seviyesini belirlemeye yöneliktir. Tespit edilen risk seviyesi de, kredinin teminatı olarak alınacak varlıkları etkilemektedir. Fakat döngüsel ekonomiye yönelik kredilendirme süreçlerinde esas alınan mali veriler ve teminata alınacak varlıklar yanında, işletmenin gelecekteki değerliliğini etkileyebilecek sürdürülebilirlik faktörlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Yani bankalar, verdikleri kredinin sadece teminatlarının sağlamlığına göre değil projelerin döngüsel ekonomiye yönelik koşullara uygunluğunu da değerlendirerek, bir ortaklık yapıyormuş gibi kredi verme süreçlerini düzenlemelidirler. Diğer bir bakışla "finansör ile proje arasında mutlak bir bağ kurulması gereklidir. Bankaların bu şekildeki yaklaşımı, hem müşterilerinin; hem de müşterilerinin çalıştığı sektörün, iş yaptığı işletmelerin ve rakiplerinin faaliyetlerinin izlenmesini de mümkün kılacaktır" (Gedikli ve Erdoğan).

Bankalarca yapılacak bu izleme sayesinde, plasman yapılan işletmelerin borç ödeme kapasitesinin sürekliliğini sağlayacak risk yönetimi ve faaliyetlerinin sürdürülebilirlik koşullarına göre takibi mümkündür. Dolayısıyla kredilendirme öncesi ve sonrası gerçekleştirilen izleme faaliyetlerinin, tüm paydaşların menfaatine olacak şekilde süreçlerin planlanması ve yönetilmesi hem döngüsel ekonomiye hem de bankaların kredilerinin geri dönüşüne imkân sağlayacaktır. Eğer tersi olmaya başlar ise yani "bir ekonomide mali riskler gerçekleşmeye başladığında, mali şokların tetikleyici etkisiyle derinleşen ekonomik krizlerin ilk olumsuz etkileri de mali sistemde faaliyet gösteren kurumlarda özellikle bankalarda ortaya çıkmaktadır" (Sayım ve Er, 2009: 12).

4.2.2. Bankaların Döngüsel Ekonomiye Yönelik Çalışmaları için Gereken Ortak Standartlar

Bankacılık sektöründeki olumsuzlukların ve fiyatlamalarda enflasyonist bir etkiye yol açan mali baskınlığın azaltılması temel gerekliliktir. Mali baskınlığın yol açtığı faizlerin yükselmesi ve dışlama etkisinin mikro ölçekteki geleneksel kredilendirme süreçlerinde oluşturduğu olumsuzlukların azaltılabilmesi; döngüsel ekonomiye geçiş faaliyetlerinde ortak standartların oluşturulabilmesi ve etik bankacılık uygulamalarının yaygınlaşabilmesi için sektörün bu olumsuzlukları önleyebilecek düzenleme ve denetlemeye tabi tutulması gerekmektedir. Tabii ki, öncelikle makroekonomide mali baskınlığa sebep olan para ve maliye politikalarının da bu kapsamda düzenlenmesi gerekmektedir.

Mikro ölçekte ise sektöre yönelik yapılanmaların başında, rekabetin yoğun yaşandığı bankacılık sektöründe çalışanların hata yapmalarına yol açacak yüksek hedefler verilmesi gibi uygulamaların gözden geçirilmesi; üstlerin, astlarına verdiği hedeflerin de sürdürülebilir olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü hedeflerin tutturulamama stresi, etik dışı uygulamalara dolayısıyla hatalara, asimetrik bilgidir, asil-vekil ilişkisinden kaynaklanacak sorunlara yol açabilecektir. Bu sorunların sonuçları sadece bankacılığa değil, ekonominin tümüne yansiyabilmektedir. Zira Günal'ın (2010: 199) ifade ettiği gibi: Bankalar hem mali kesim hem de ekonominin geneli açısından çok önemli olduğu için bankacılık sektöründeki sorunlar ve krizler de ekonominin geneline hızlıca yayılabilmektedir. Bu çerçevede bankaların denetimi ve denetlemeler sonucunda gerekli önlemlerin alınması çok önemli bir husustur.

Zira bankacılık sektöründeki uluslararası düzenlemelerin, ulusal ölçekteki düzenleyici ve denetleyici yapıların sıkı gözetimlerine ilave olarak edindikleri risk yönetimindeki tecrübelerin, kapasitelerin işletmelere yansıtılması döngüsel ekonomiye dönüşümü kolaylaştıracaktır. Örneğin bankaların yeşil finansmanda, kredi tahsis aşamasından, kredinin kullanılması ve kapatılması işlemlerindeki uluslararası standartlara göre operasyonlarını yönetebilmesi, kontrollerini gerçekleştirebilmesi için isteyecekleri bilgi ve belgeleri hazırlayacak işletmelerin kurumsallaşma

kapasitelerine önemli katkı olabilecektir. Şöyle ki: Bankaların kredilendirme süreçlerinde, işletmelerin fiziksel, finansal beşeri sermaye kapasitelerine göre ve projelerin iktisadi sürdürülebilirlik ölçütlerine göre hazırlanmasına danışmanlık sağlanarak finansmanın sağlanması bu amaca hizmet edebilecektir. İşletmelerin gücüne ve projelerinin döngüsel ekonomiye uygunluğuna göre avantajlı fiyatlama ile kredi tahsisi, onların finansman maliyetlerini azaltabileceği gibi bankaların kullandığı kaynakların geri dönüşlerinin artışı mümkün olabilecektir. Aynı şekilde yeşil ekonomi anlayışını taşıyan işletme ve projelere göre kredi kullandırılması, olumsuz dışsallığa neden olmadan iktisadi kalkınma faaliyetleri, sürdürülebilirlik koşullarına göre yürütülebilecektir. Diğer bir ifadeyle ekonominin olmazsa olmazları işletmelerin sürdürülebilirlik için çalışması çift yönlüdür. Hem iktisadi anlamda sürdürülebilirlik hem de işletmelerin çalışma şekillerini belirleyen bu yeni iş yapma şekli; döngüsel ekonomi; yeşil ekonomi; iş yerlerini, çalışanları, toplumu ve bir bütün olarak dünyayı korumayı hedefleyen bütünsel bir bakışa hizmet eder. Değer odaklı sürdürülebilirlik olarak ifade edilebilen bu bakış herkesin sorumluluğundadır. Kuruluşların bu süreçte karşılaşacakları temel sürdürülebilirlik ve ESG sorunlarını, kendi başlarına çözebilmeleri; gerekli standartları tutturabilmeleri zor olduğu için de disiplinler arası çalışmayı gerektiren bakış açısı uzun vadeli ve sabır gerektiren bir yoldur.

Sonuç ve Değerlendirme

Geleneksel doğrusal ekonomi modeliyle iş yapma şeklinin sebep olduğu iklim değişikliğinin, Covid-19 gibi salgın hastalıkların ve savaşların iktisadi hayata, gelir dağılımında adaletsizliğe, gezegene etkisi şiddetli olmaya başlamıştır. Bu olaylar sonucu küresel sistemde gündeme gelen döngüsel ekonomi şeklindeki iş yapma tekniklerindeki değişimler sonucu, küresel ticarete her geçen gün artan rekabet ve karşı karşıya kalınan risk ve fırsatlar nedeniyle işletmelerin bu süreçten zarar görmemeleri veya maliyetleri azaltmaları adına değişikliklere gitmeleri kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla işletmelerin dönüşüme ayak uydurabilmesi için kurumsallaşma alt yapılarını güçlendirmeleri gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu yapıların oluşumunda temel ölçüt, işletmelerin hem kendi sürekliliğini hem de iktisadi sürdürülebilirlik koşullarına göre faaliyetlerini yürütebilmelerine imkân verecek, düzenlemelere uyum sağlayacak kapasitede olmalıdır. Zira bu yaklaşım çevre dâhil tüm paydaşların menfaatlerini gözetecek bir üretim şekli olarak döngüsel ekonominin her seviyede içselleştirilmesini sağlayabilecek değişimleri gündeme getirmektedir.

Bu sürecin gerektirdiği değişimlerde bankacılık sektörünün ne kadar önemli olduğunu gösteren Şekil 1, aktarım kanalları arasındaki ilişkiyi; geri bildirim etkilerini özetlemektedir. Çalışmanın ilgili kısmında da yer verilen iklim krizinin risklerini, bir dizi aktarım kanalı arasındaki ilişkiyi NGFS (2020: 9) şöyle özetlemiştir: Geçiş riskleri, işletmelerin iş yapma süreçlerinde karşılaşacağı çeşitli sorunlar nedeniyle kârlılığı ve hanehalklarının serveti etkileyerek, borç verenler ve yatırımcılar için sonuçta makroekonomiyi de etkileyecek finansal riskler yaratacaktır.

Bu risklerin yönetilebilmesi için küresel, ulusal makro ölçekte gerekli yapıların oluşması, entegrasyonu mikro ölçekteki işletmeleri şekillendirecek kurumlarla mümkün olacaktır. Ulusal çapta oluşturulacak kurumların, uluslararası yapılarla entegrasyonu da önemlidir. Ersoy ve Uçkun (2022)'e göre de: Finansal krizlerin ortaya çıkmasını engellemek mikro düzeyde ilgili ülkelerin, makro düzeyde de küresel ekonominin sağlıklı bir büyümeyi yakalayabilmesi için bankacılık sektörünün performans ve kârlılığı çok önemlidir. Bunun yanında güçlü ve etkin bir bankacılık sektörü, finansal piyasaları derinleştirerek jeopolitik ve stratejik yatırımların artmasını da sağlamaktadır. Bu noktada bankacılık sektörü ayrıca ülkelerin politik güçlerini de besleyen en önemli sektörlerden biridir.

Bu yüzden başta ilgili sektörlerdeki uluslararası ve ulusal düzenleyici ve denetleyici kurumlara, meslek kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Onların belirleyeceği referans düzenlemeler ışığında, iş yapma modellerinin geliştirilebilmesi, uygulanmasının teşvik ve takibinin yapılması gerekmektedir. Bu konulardaki temel rehberler, uluslararası standartlar olmalıdır. Örneğin finansal sektör için Basel düzenlemeleri; işletmelerin kuruluş ve faaliyet süreçlerinin düzenlenmesini ve denetlenmesini sağlayacak ISO gibi standartlar; Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları; Avrupa Yeşil Mutabakatı; Paris Anlaşması ve finans piyasalarını derinden etkileyecek

gelişmelere hazırlık yapılabilmesi için sürdürülebilir finansman ve raporlama alanındaki gelişmelere ayak uydurulmasını içeren düzenlemeler kritik önem taşımaktadır. Çünkü işletmelerin mevcut dönüşümü gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları finansmanın sağlanması ve sonrasındaki performans göstergelerinin standardize edilebilmesi sayesinde kıt kaynakların haksız rekabet oluşturmadan, şeffaf, etkin ve yeknesak bir şekilde tahsisi mümkün olabilecektir.

Özetle: ESG amaçlarını, kriterlerini, gözeterek sağlanacak yeşil finansman veya sürdürülebilir borçlanma araçlarının ihracında bankacılık sektörüne önemli görevler düşmektedir. Zira bankacılık sektöründeki uluslararası düzenlemelerin; ulusal ölçekteki düzenleyici ve denetleyici yapıların sıkı gözetimlerine ilave olarak edindikleri risk yönetimindeki tecrübelerin, işletmelere yansıtılmasını sağlayacak beşeri ve finansal sermaye kapasitelerinin, kamusal teşvik mekanizmalarıyla donatılması döngüsel ekonomiye dönüşümü kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Balbay, S., Sarihan, A. ve Avsar, E. (2021). Dünya'da ve Türkiye'de "Döngüsel Ekonomi / Endüstriyel Sürdürülebilirlik" Yaklaşımı. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı 27, 557-569.
- Babuşçu, Ş., Hazar A. ve İskender, A. (2018). *Banka Risk Yönetimi Basel I-II-III-IV Düzenlemeleri*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları 7.
- Balkan, B. (2019). Türkiye'de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları (Ed. Aysel Gündoğdu). *Sürdürülebilirlik ve Etik İlişkisi* (s. 77-125). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Bolgün, K. E. ve Akçay, M. B. (2009). *Risk Yönetimi*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Boulding, K. E. (1966). *The Economics of the Coming Spaceship Earth in Environmental Quality Issues in a Growing Economy* (ed. Daly, H. E.) (Johns Hopkins University Press, 1966).
- Bozkuş Kahyaoglu, S. (2019). Türkiye'de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları (Ed. Aysel Gündoğdu). *Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Yönetim* (s.127-163). Gazi Kitapevi, Ankara.
- BIST (2021). Borsa İstanbul. [Çevrim-içi: <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/58/borsa-istanbulda-surdurulebilirlik>], Erişim tarihi: 09.25.2022.
- Çımat, A. ve Erdal, A. (2021). *Sürdürülebilir Gelecek İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Ersoy, B. ve Uçkun, N. (2022). *Jeopolitik Teoriler ve Riskler Işığında Bankacılık Sektörü Brics ve Türkiye Örneği*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Ersoy, H. ve Oral, N. (2015). KOBİ'lerin Kredi Değerliliğinin Ölçümünde Ortaya Çıkan Sorunlar: Çözümüne Yönelik Bir Uygulama Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1) , (367-384).
- Ertürk, H. (2016). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi. *Denetim*, (4), 62-70. [Çevrim-içi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208921>], Erişim tarihi: 09.26.2022
- Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits, *The New York Times Magazine*, September 13, 1970. [Available online at: <https://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/business/miltonfriedman1970.pdf>], Retrieved on September 29, 2022.
- Gedikli, A. ve Erdoğan, S. (2016). *Katılım Bankacılığı: Türkiye ve Dünya Uygulaması, İslam Ekonomisi ve Finansı*. Eds. Seyfettin Erdoğan, Ayfer Gedikli ve Durmuş Çağrı Yıldırım, İstanbul: Umutepe Yayınları, (195-248).
- Günel, M. (2010). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Nobel Yayın No: 1603, 3 Basım.
- Gündoğdu, A. (2019). Türkiye'de Sürdürülebilir Finans Uygulamaları (Ed. Aysel Gündoğdu), *Sürdürülebilirlik ve Sermaye Piyasası* (s. 165-190). Gazi Kitabevi, Ankara.
- KGK (2022). Uluslararası Standartlarla Uyumlu Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının Belirlenmesi ve Yayımlanması, Ankara, KGK.
- NGFS (2020). NGFS Climate scenarios for central banks and supervisors. [Available online at: <https://www.ngfs.net/en/ngfs-climate-scenarios-central-banks-and-supervisors>], Retrieved on September 29, 2022.
- Sayım, F. ve Er, S. (2009). Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk. *TMSF Çatı Dergisi*, Sayı: 22, 7-17.

- Schwab, K. (2020). Davos Manifesto 1973: A Code of Ethics for Business Leaders. Available online at: <https://www.weforum.org/agenda/2019/12/davos-manifesto-1973-a-code-of-ethics-for-business-leaders/>, Retrieved on September 29, 2022.
- Spinaci, S. (2021). Green and sustainable finance. European Parliamentary Research Service. [Available online at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679081/EPRS_BRI\(2021\)679081_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679081/EPRS_BRI(2021)679081_EN.pdf)], Retrieved on September 29, 2022.
- Sumer, S. ve Yanık, R. (2021). İslami Finansta Dögüsel Ekonomi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20 (3), 201-224.
- TBB (2021). Bankacılık Sektörü için Sürdürülebilirlik Kılavuzu. İstanbul. [Çevrim-içi: <https://www.tbb.org.tr/surdurulebilirlik/pdf/tbb-bankacilik-sektoru-icin-surdurulebilirlik-kilavuzu.pdf>], Erişim tarihi: 09.25.2022.
- TÜSİAD (2022). Yatırımcı ve Finansman Odaklı Risk Yönetimi ve Raporlama, TÜSİAD-T/2022-06/627, İstanbul.
- Uzunoglu, S. (2019). *Ekonomistlerle Sohbetler*. Aysel Gündoğdu (Ed.), İstanbul: Humanist.
- Varsak, S. (2020). Türkiye Ekonomisinde Parasal Taban ve Enflasyon İlişkisi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 06 (02), 131-135.
- Yazıcı, R. (2021). Paydaşlar Kapitalizmde Katılım Bankacılığının Önemi. *Turkish Studies*, 16(2), 805-825. [Çevrim-içi: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.47714>], Erişim tarihi: 10.26.2022

Extended Abstract

Aim and Scope

It has been observed that linear economy-based business models of businesses have become unsustainable due to the endless use of production factors, thus causing environmental and climate crisis, and income distribution injustices. The importance of the circular economy model, which came to the fore as a remedy for preventing global warming or climate change, has begun to increase. Naturally, it is impossible for this trend not to affect the open Turkish economy. If the micro and macro scales are insensitive to the global changes and formations, and if we stayed out of this new ecosystem, it is inevitable to face losses and decrease in competitiveness in foreign markets. For this reason, if the necessary studies and adaptations are not carried out on time and incentives are not given, first of all, the export of businesses operating on a global scale will become difficult. Likewise, there will be both micro and macro costs as a means of unfair competition, when the costs incurred by those enterprises who want to adapt are confronted by those who do not comply.

Methods

In this context, in this study, the creating of standards and legislation by the relevant parties from the global and local scale, their information studies and practices and, also studies on the subject in the literature are examined. Through these qualitative studies, the concept of circular economy will be explained and the role of the banking sector in the transition process of enterprises to the circular economy in Turkey will be evaluated. Therefore, since the transformation to the circular economy includes new regulations and is on a global scale, international standards, regulations and national regulations based on these constitute the majority of the resources used.

Findings

In order to achieve the transformation to the circular economy as a business model, physical capital investments are required. However, external financing is very important for businesses which have not sufficient internal financing opportunities in technological infrastructure investments. These infrastructure investments are needed in order to allow efficient use of scarce resources in production processes, to minimize raw material costs by recycling the wastes generated, and thus to extend the economic life of products by means of re-production with these inputs. However, in cases where the depth in the financial system is not sufficient and there is financial dominance and exclusion, access to external financing is not easy and cost-effective. Therefore, the banking sector has important duties in order to seize the threats created by deficiencies of the

enterprises in Turkey in the transition process to the circular economy and to catch the opportunities in case of overcoming these.

Conclusion

The effects of climate change, caused by the way of doing business with the traditional linear economy model, epidemic diseases such as Covid-19 and wars, have started to have severe effects on economic life, injustice in income distribution, and the planet. As a result of the changes in the way of doing business in the form of circular economy that came to the fore in the global system due to these events, facing increasing competition in global trade and risks and opportunities, it has become inevitable for businesses to make changes in order not to be harmed by this process. Therefore, the necessity of establishing institutionalization infrastructures in order for businesses to keep up with the transformation has come to the fore. The basic criterion in the formation of these structures should be in the capacity to comply with the regulations, which will allow the enterprises to carry out their activities both according to their own continuity and economic sustainability conditions. Because this approach brings forward changes that can ensure the internalization of the circular economy at all levels as a mode of production that will protect the interests of all stakeholders, including the environment.

The formation of such a structure on a global and national macro scale will be possible with institutions that will shape micro-scale enterprises. For this reason, important duties fall on the global and national regulatory and supervisory institutions and professional organizations in the relevant sectors. In the light of the framework regulations to be determined by them, business models should be developed, their implementation should be encouraged and be followed up. The main guides on these issues should be the international standards. For example, the Basel regulations for the financial sector; standards such as ISO, which will enable the organization and operation processes of enterprises to be regulated and audited; United Nations Sustainable Development Goals; European Green Consensus; Paris Agreement and in order to be prepared for developments that will deeply affect the financial markets, regulations that include keeping up with the developments in the field of sustainable finance and reporting are of critical importance. Thus, it will be possible to provide the financing that businesses need in order to realize the current transformation and thanks to the standardization of performance indicators afterwards, it will be possible to allocate scarce resources in a transparent, effective and uniform manner without creating unfair competition.

In short, the banking sector has important duties in the issuance of green financing or sustainable debt instruments to be provided by considering the ESG objectives and criteria. Because with the international regulations in the banking sector, if their experience in risk management in addition to the strict supervision of national regulatory and supervisory structures, capacities of human and financial capital that will be able to reflected in businesses, are equipped with public incentive mechanisms, will facilitate the transformation.